

1. Ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження (псування) майна несе його власник, якщо інше не встановлено договором або законом.

1. Дана стаття встановлює загальне правило про те, що ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження (псування) майна несе його власник. Це правило може бути змінено лише договором або законом. Особливість норми ст. 323 полягає насамперед у тому, що під ризиком випадкового знищення та випадкового пошкодження майна необхідно розуміти економіко-правові наслідки втрати матеріального блага, належного власнику, за відсутності вини власника чи інших осіб. У тих же випадках, коли знищення або пошкодження є результатом винних дій конкретних осіб, відшкодування збитків покладається на цих осіб відповідно до правил, що регулюють відповідні правовідносини.

2. Коментована норма визначає економіко-правові наслідки повної або часткової втрати майна у двох ситуаціях, а саме:

а) коли майно перебуває в безпосередньому володінні та користуванні власника і не є об'єктом того чи іншого договірної правовідношення;

б) коли майно є предметом договору, який передбачає передачу цього майна.

Закономірно, що в першому випадку ризик випадкового знищення чи пошкодження майна завжди несе власник, якщо інше не встановлено законом.

У разі відчуження майна за договором ризик випадкового його знищення чи випадкового пошкодження також покладається на власника, якщо інше не встановлено договором або законом. В ЦК 1963 р. також містив норму про ризик власника, але в іншій редакції. Так, відповідно до ч. 1 ст. 130 ЦК 1963 р., ризик випадкової загибелі чи випадкового псування відчужуваних речей має переходити до набувача одночасно з виникненням у нього права власності, якщо інше не встановлено законом або договором. У принципі норма ст. 323 нового ЦК також дає підстави для висновку про те, що ризик випадкового знищення чи випадкового пошкодження майна до моменту переходу його у власність набувача несе відчужувач, а з моменту його переходу у власність набувача до останнього переходив і цей ризик. Тому в таких випадках важливо правильно встановити момент виникнення права власності в набувача майна за договором, зокрема за правилами ст. 334 ЦК. Сторони можуть за домовленістю змінити наведене загальне правило й передбачити, що ризик випадкового знищення чи випадкового пошкодження майна переходить до набувача з моменту підписання договору, з моменту його нотаріального посвідчення, не пов'язуючи це з переходом права власності.

Закон може встановлювати особливі правила ризику. Наприклад, ст. 668 ЦК, зокрема, передбачає, що ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження товару переходить до покупця з моменту передання йому товару, якщо інше не встановлено договором або законом, а щодо товару, проданого під час його транспортування, – з моменту укладення договору купівлі-продажу, якщо інше не встановлено договором або звичаями ділового обороту. Питання ризику випадкового знищення або випадкового пошкодження речі, матеріалу врегульовані також статтями 772, 842 ЦК.

3. Законодавство може встановлювати спеціальні правила захисту інтересів власника в разі технологічних, екологічних катастроф та за інших обставин надзвичайного характеру, наприклад, Законом України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру» громадяни України мають право, зокрема, на відшкодування згідно із законом шкоди, заподіяної їх здоров'ю та майну внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.